

POTSDAM EN DE VERGETEN DERDE WERELD

40 jaar geleden werden door C.R. ATTLEE, J. W. STALIN en H.S. TRUMAN de akkoorden van Potsdam ondertekend. Potsdam lag in het verlengde van de conferenties van Teheran ('43) en Jalta ('45), maar greep toch plaats in een ander politiek klimaat. Het belangrijkste feit was natuurlijk dat ondertussen de Wehrmacht gecapituleerd had en dat er geen Duitse regering meer was. T. ROOSEVELT was er niet meer bij en de Amerikaanse atoombom gaf TRUMAN uiteraard meer zelfvertrouwen. Het was vooral CHURCHILL die had aangedrongen op een nieuwe conferentie omdat hij van oordeel was dat vroegere overeenkomsten inzake de politieke toekomst van Polen, Hongarije, Bulgarije, Roemenië, Joegoslavië, Finland, Oostenrijk opnieuw ter discussie moesten worden gesteld en dat ook de Poolse Westgrens gehegocieerd diende te worden. Maar CHURCHILL leed tijdens de conferentie een verkiezingsnederlaag waardoor nu de labour-premier ATTLEE aan de onderhandelingstafel kwam te zitten. De verhoudingen tussen de partners van de Antihitler-coalitie waren nooit vrij geweest van wederzijds wantrouwen, maar te Potsdam koelde het klimaat manifest verder af en waren de eerste tekens van een koude oorlog reeds voelbaar.

Te Potsdam werd voornamelijk gesproken over Europa en werd beslist over het toekomstig lot van Duitsland, zonder dat Duitsland daarbij betrokken werd. Ook op dat punt werd het geen eenduidig succes: denken wij maar aan het niet tot stand komen van een overkoepelend Duits bestuur wat zou leiden tot het ontstaan van twee Duitse staten, naast het ontbreken van een vredesverdrag met Duitsland zelf. Voor velen staat Jalta-Potsdam synoniem voor de verdeling van Europa en het ontstaan van twee antagonistische militaire allianties. Jalta-Potsdam heeft aan Europa een negatieve vrede opgelegd: door deze akkoorden werd weliswaar gedurende 40 jaar een open oorlog in Europa vermeden, maar terzelfdertijd werd reële ontspanning bemoeilijkt zo niet onmogelijk gemaakt. Gezien de toenemende wapeningsescalatie en het risico dat de beide grootmachten

Europa als een afgeleid slagveld zouden beschouwen, is Potsdam nog steeds actueel. Deze problematiek zullen wij hier evenwel niet behandelen.

De overwinning op fascisme, racisme en imperialisme zou terzelfdertijd het startpunt worden van een tijdperk waarin democratie en vooruitgang centraal zouden staan. Spoedig zou blijken hoe uiteenlopend en zelfs tegengesteld de opvattingen waren over wat men daar diende onder te verstaan. Het is niet zonder belang te noteren dat precies tijdens hetzelfde jaar waarin de conferentie van Potsdam plaatsgreep, het handvest van San Francisco werd ondertekend, het charter van de Verenigde Naties. Hier stuiten we evenwel op een merkwaardige contradictie. Racisme was door alle geallieerden veroordeeld en de rassenleer werd bestempeld als een gesel der mensheid. Maar quid de kleurvolkeren die in de kolonies omwille van hun huidskleur werden gediscrimineerd? De veroveringsdrang van de As-mogendheden die zoveel miljoenen doden had veroorzaakt werd scherp gelaakt, maar waren de overzeese "bezittingen" geen resultante van imperialisme? Alle volkeren en naties hadden het recht op onafhankelijkheid, maar het had er alle schijn van dat zulks niet gold voor Aziaten en Afrikanen. "De" mensheid leek niet op alle mensen te slaan.

De problematiek van de Derde Wereld heeft noch in Teheran, noch in Jalta of Potsdam in het centrum van de aandacht gestaan. Toch zou het verkeerd zijn om uit de schaarste van de referenties in de protocollen af te leiden dat de Derde Wereld volkomen ontbrak in de denkschema's van de deelnemers aan de conferenties. Hiervoor zijn twee redenen aan te geven :

1. Delen van het Zuiden waren mee betrokken in het oorlogsgebeuren. Italië had aan zijn Afrikaanse kolonies Somali (1885), Eritrea (1895) nieuwe gebieden toegevoegd vóór (Abessinië (1936), delen van Libië) of tijdens de oorlog (Brits-Somaliland). Japan had in het Verre Oosten zowel Britse, Franse als Nederlandse kolonies onder de voet gelopen en had ook grote delen van China onder controle. In het Midden-Oosten was er het probleem van Syrië en Libanon. Beide waren in de loop van de oorlog als zelfstandige staten erkend door de grote mogendheden, maar genoten de aanwezigheid van Britse troepen. Iran tenslotte, dat door de politiek van Reza Sjah in het Duitse kamp was terechtgekomen, was bezet door Britse, Amerikaanse en Sovjet-troepen.

2. Potsdam betekende niet alleen een conferentie die het einde van een periode van oorlog besloot, maar een poging om vorm te geven aan een nieuw tijdperk. Voor één van de deelnemers,

namelijk Groot-Brittannië was de essentie van het nieuwe dat alles bij het oude bleef. Status-quo in de overzeese gebieden leek de enige mogelijke oplossing, opdat Londen zijn positie als wereldmacht kon behouden. Men mag niet uit het oog verliezen dat de andere koloniale grootmacht, met name Frankrijk, niet op de conferentie aanwezig was. Het is evident dat Parijs er evenmin iets voor voelde om zijn kolonies te zien verloren gaan. Zowel de Verenigde Staten als de Sovjetunie hadden, om zeer uiteenlopende redenen, baat bij een dekolonisering. De kolonies waren voor de Verenigde Staten een gesloten jachtterrein, dat ze in het belang van hun grote ondernemingen liever opengebroken zagen.

Anderzijds was het voor Washington van belang om de Westerse bondgenoten niet tegen de haren in te strijken, vooral toen de relaties met de Sovjetunie meer gespannen werden. De Sovjetunie had er uiteraard geen belang bij dat de koloniale machten overeind bleven en dat grote delen van de wereld hermetisch afgesloten waren voor de Sovjetdiplomatie. Een "premature" dekolonisatie zou evenwel de deur wijd openzetten voor de Amerikanen, en daarin zag de Sovjetunie natuurlijk weinig heil.

Tenslotte is het om meerdere redenen noodzakelijk de Derde Wereld op te splitsen in een aantal deelgebieden. Azië, Latijns Amerika, het Midden-Oosten en Afrika zijn niet onder één noemer te vatten. Hun interne politieke situatie is zo uiteenlopend, hun geopolitieke ligging zó verschillend en hun volkenrechtelijk statuut dusdanig gedifferentieerd dat zich een aparte behandeling opdringt.

1. Latijns Amerika

Latijns Amerika had zich buiten het krijgsgewoel gehouden doch had wel een economische bijdrage geleverd ter ondersteuning van de oorlogsinspanning van de Verenigde Staten. Het had gedurende al die jaren grondstoffen geleverd tegen prijzen die bevroren waren op het "normale peil", terwijl de betalingen gebeurden op een geblokkeerde rekening. Na de oorlog lieten de Verenigde Staten de prijsrestricties op de eigen produkten schieten, zodat Latijns Amerika zich terecht gedupeerd voelde. Erg veel manoeuvreerruimte hadden deze staten evenwel niet om hun eisen kracht bij te zetten. Het 19de-eeuwse adagium "America for the Americans" dat oorspronkelijk gold als een beschermend schild voor de jonge republieken tegen Europese aspiraties tot eventuele herkolonisering, had gaandeweg een andere inhoud ge-

kregen. In feite betekende het nu : "America for the United States of America".

In een memo dat Joseph Davies (voormalig adviseur van Roosevelt) meegaf aan James Byrnes, de minister van Buitenlandse Zaken die de conferentie van Potsdam bijwoonde, stond aanvankelijk het volgende : "De Verenigde Staten zullen niet trachten hun politieke, religieuze of sociale ideologieën aan andere volkeren op te leggen" (1). Dit was evenwel moeilijk te verzoenen met één der klassiek geworden kwintessens van de Amerikaanse buitenlandse politiek, namelijk dat er met Latijns Amerika "speciale banden" bestonden. In de gecorrigeerde nota van Davies heette het nu : "Nimmer zullen de Verenigde Staten toelaten dat een agressor door interne, zij het externe agressie zijn ideologie aan andere naties oplegt" (2). Latijns Amerika was de natuurlijke invloedssfeer van de States en elke inbreuk op de "goede" relaties van nabuurschap kon worden gesanctioneerd. Over deze invloedssfeer kon niet worden gediscuteerd, noch met de Sovjetunie — die weinig moeite had om zoiets te aanvaarden —, noch met Europa dat door de oorlog zijn belangen in Latijns Amerika fel had zien tanen. Doch bij uitbreiding van dit principe betekende dit dat de Verenigde Staten zich het recht voorbehielden waar ook ter wereld te interveniëren. Uiteraard vonden zij dat deze vanzelfsprekendheid niet gold voor andere wereldmachten.

2. Afrika

Wat Afrika betreft dient er een onderscheid te worden gemaakt tussen het noordelijk gearabiseerd Afrika en de Hoorn enerzijds, en Zwart Afrika anderzijds. De asmogendheden hadden in hun megalomane visie een herverkaveling van Afrika op de tekentafel uitgewerkt (3). Italië zou de vrije hand krijgen in Tunesië, Libië, Egypte, Tsjaad, Soedan, Ethiopië en Brits Somaliland. In het zuiden zou de invloedssfeer van Boeren en Duitse kolonisten in het kader van de alliantie tussen "Deutschtum und Burentum" worden uitgebreid. Duitsland reserveerde voor zichzelf het "Mittelafrikanische Kolonialreich" (4). (Op 13 oktober 1940 poogde Von Ribbentrop Stalin warm te maken met een voorstel tot een viermogendhedenpact USSR—Japan—Italië—Duitsland dat alle kolonies herverdeelde. Stalin toonde hiervoor echter geen interesse (5).) In werkelijkheid speelde de strijd zich enkel af in Noord-Afrika en in de Hoorn. Italië bezat reeds Somali (1885), Eritrea (1895) en na de eerste wereldoorlog

controleerde het de kusten van Libië. Vanaf de fascistische machtsovername werd Libië verder veroverd en in 1936 werd Abessinië aangehecht. Ook Brits Somaliland viel in Italiaanse handen (1940). De Duitse troepen dienden al spoedig hun Italiaanse bondgenoten ter hulp te snellen en stonden vanaf 1942 tegenover een Anglo-Amerikaanse troepenmacht. In december 1942 werd door Ferhat Abbas aan de geallieerden een document overhandigd waarin de eis tot onafhankelijkheid van Algerije werd bepleit. Tijdens de conferentie van Casablanca werd door sultan Sidi Muhammad V een gelijkaardige vraag gericht aan de deelnemers (Verenigde Staten, Groot-Brittannië en China). Ook de vertegenwoordigers van Frankrijk werden benaderd. De Gaulle was evenwel niet van plan om op deze eisen in te gaan. In januari 1944 braken rellen uit in Marokko en in mei 1945 was er een opstand in Algerije. Beide werden onderdrukt. Hiervan is evenwel geen enkel spoor te vinden in de besprekingen van Potsdam. Geen enkele der partijen was bereid de verhoudingen met Frankrijk te vertroebelen, omwille van wat niet meer leek dan voorbijgaande lokale troebelen.

Het probleem van de Italiaanse kolonies en veroveringen werd reeds in Jalta behandeld. Daar werden de richtlijnen aangegeven van de voogdijgebieden zoals deze later in het handvest van San Francisco zouden worden uitgewerkt. Artikel 77, 2de lid van het handvest, behandelt inderdaad de "gebieden die door de tweede wereldoorlog ontnomen worden aan de vijandelijke staten". In de praktijk stootte men evenwel op talrijke problemen, daar Haile Selassie expansionistische aspiraties had, die hij reeds in 1945 op de conferentie van Great Bitter Lake aan Roosevelt openbaarde. Tevens laaide de oude rivaliteit tussen Frankrijk en Groot-Brittannië weer op. In Potsdam werd deze problematiek niet behandeld. De toekomst van de ex-Italiaanse gebieden werd officieel voor het eerst op de agenda geplaatst van de Vredesconferentie van Parijs van juli 1946. Artikel 23 stipuleert dat het lot van deze gebieden door de Vier Groten moet worden verzekerd en dat, bij afwezigheid van een overeenkomst binnen de termijn van één jaar (d.w.z. op 15 september 1948), de zaak wordt overgemaakt aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (6). Daar in Zwart Afrika de continuïteit van het koloniale gezag minder of niet onderbroken werd, werd hierover met geen woord gerept op de drie conferenties. Zowel voor de koloniale mogendheden als voor de Verenigde Staten en de USSR leek het onmogelijk dat de machtsverhoudingen hier de komende decennia ingrijpend zouden gewijzigd worden. Status-quo is ten andere het sleutelwoord voor het ganse continent. Toen de

Verenigde Staten besloten tussen te komen in Noord-Afrika, verantwoordt Roosevelt de interventie door er op te wijzen dat een fascistische greep op Afrika "de doodsklokken luidt over het Franse Imperium" (7). Het is er de Amerikanen dus niet om te doen Afrika te bevrijden maar te verhinderen dat er "onrechtmatige" kolonisatie zou gebeuren. Voor de Britten hoefde er na de oorlog sowieso geen verandering in hun Afrikaanse bezittingen te komen, en de Sovjets hadden noch de bedoeling, noch de mogelijkheid zich met Afrika te bemoeien. In Potsdam staat Afrika dus niet op de agenda.

3. Het Midden-Oosten

Twee problemen in het Midden-Oosten vergden een speciale aandacht en worden in Potsdam even besproken (7de bijeenkomst, 23 juli), al is het uit de protocollen duidelijk dat het er niet erg geanimeerd aan toegaat.

Vooreerst is er de kwestie van Libanon en Syrië. Tijdens de oorlog hadden de "Vrije Fransen" deze landen de onafhankelijkheid beloofd. Churchill herhaalt dat "wir kamen mit Frankreich zu einer Ubereinkunft in welcher wir die Selbständigkeit Syriens und Libanons anerkennen müssen" (8). Churchill vroeg evenwel dat de Fransen speciale voorrechten zouden genieten omdat ze met deze landen bijzondere banden hadden die reeds dateerden uit de periode der kruistochten. Hij beklemtoonde daarenboven dat de Britse troepen nog ter plekke moesten blijven om de veiligheid van de Franse burgers te garanderen. (De Gaulle had op eigen houtje 500 Franse soldaten gestuurd wat tot onlusten had geleid). Rellen in deze regio zouden volgens hem overslaan naar Egypte, waardoor de doorvaart door het Suezkanaal en de bevoorrading voor de oorlog tegen Japan in het gedrang zouden komen. Maar noch Stalin noch Truman waren werkelijk geïnteresseerd in het Suezkanaal. Stalin wou zelf in de oorlog treden en Truman zat te wachten tot wanneer de A-bom zou afgeworpen worden. Dus kreeg Churchill zijn zin, niet voordat hij verklaard had dat de privileges enkel door Syrië en Libanon zélf konden worden verleend. Waarop Truman droogjes repliceerde "Ich zweifle daran, dass Sie einen derartigen Wunsch hegen" (9).

Ten tweede is er de Iraanse kwestie. Reza Sjah had zich in het kamp van de asmogendheden geplaatst, zodat zich nu zowel Britse, Russische als Amerikaanse troepen op Iraans grondgebied bevonden. Iran bezat rijke olievelden die zeker tijdens de

oorlog erg bruikbaar waren. Truman stelt voor alle troepen onmiddellijk terug te trekken, Stalin zegt : "dass man Teheran auf jeden Fall räumen könnte" (10). Uiteindelijk wordt overeengekomen om de vraag van de terugtrekking van de troepen door te schuiven naar de raad der ministers van Buitenlandse Zaken die in september te Londen moet vergaderen. Deze idyllische eenstemmigheid was evenwel slechts schijn. Nadat de Sovjeten de Britse troepen Iran waren binnengetrokken en Reza Sjah het land had verlaten werd op 29 januari 1942 de Tripartite Alliantie gesloten. Dat verdrag tussen de USSR, Groot-Brittannië en Iran stipuleerde in artikel één dat de territoriale integriteit, de soevereiniteit en de politieke onafhankelijkheid werden gewaarborgd (11). Op de conferentie van Teheran werden deze principes door de Grote Drie bevestigd. Maar dit alles betekende nog niet dat deze zomaar het olierijke Iran los zouden laten. Reeds vanaf 1944 zochten Britse en Amerikaanse oliefirma's concessies af te dwingen in het zuidoosten. Toen de Sovjets hetzelfde poogden in het noorden van Iran, stuitten ze op een neen van de Majlis. Vanaf 1945 kon in Azerbeidzjan de Tudeh, onder de paraplu van het Rode Leger haar afscheidingspogingen aanvangen. De Democratische Partij van Azerbeidzjan riep zelfs de autonomie van het gebied uit. In 1946 werd de zaak voor de veiligheidsraad gebracht, maar uiteindelijk verlieten op 22 mei 1946 de laatste Sovjettroepen het grondgebied. Vooraf was evenwel tussen de USSR en Iran een contract gesloten voor de oprichting van een Iraans-Russische oliemaatschappij. Potsdam heeft de potentiële conflicthaard Iran niet onschadelijk gemaakt, daar de betrokken partijen toekomstige conflicten mee incalculeerden in een strategie van maximalisatie van het eigen belang.

4. Het Verre Oosten

Inzake het Verre Oosten stelde zich een dubbel probleem. Eén van de geallieerden, met name de Sovjetunie, had in 1941 een niet-aanvalspect met Japan gesloten en bevond zich officieel niet in staat van oorlog. Stalin had evenwel in oktober 1943 reeds aan staatssecretaris Cordell Hull laten weten dat de Sovjetunie bereid was de oorlog aan Japan te verklaren. Ten tweede, voor de Westerse geallieerden was het spoedig duidelijk dat na de nederlaag van Japan een herschikking van de krachtsverhoudingen inzake koloniale bezittingen tot de mogelijkheden behoorde, hetgeen aanleiding gaf tot interne rivaliteit. Daarbij was

er het fenomeen China, dat nog moeilijk als grote macht kon worden genegeerd.

Na de nederlaag in de Japans-Russische oorlog van 1904—05, had het tsarenrijk door het Verdrag van Portsmouth aanzienlijke toegevingen moeten doen. Op 11 februari 1945 tijdens de conferentie van Jalta waren Roosevelt en Stalin overeengekomen dat een Russische bijdrage in de strijd tegen Japan zou worden gehonoreerd met een overdracht van het zuiden van Sakhalin en van de Koerilen, met (militaire) havenfaciliteiten in Port Arthur, met een internationalisering met Russische voorrechten in Dairen en met een doorgang op de spoorwegen in Mantsjoerije. Buiten-Mongolië zou zijn onafhankelijk statuut behouden. Voor Stalin betekende dit herstel van de vroegere toestand, voor de Verenigde Staten dat ze toegevingen deden ... ten koste van China. De relatie China-USSR-USA werd erg ondoorzichtig door de bestaande tegenstellingen tussen de Kwomintang en de Chinese Communistische Partij. Op het eerste gezicht dienden die verhoudingen erg simpel te liggen : de K.P.S.U. en de C.C.P. waren natuurlijke bondgenoten, net zoals de Kwomintang en de Verenigde Staten elkaars partners dienden te zijn. Zo eenvoudig lagen de kaarten evenwel niet. Stalin speelde zeker niet volop de kaart van Mao Tsetoeng. Majoor Hurley, Roosevelt's speciale afgezant in Moskou en Chungking berichtte dat Stalin betere betrekkingen nastreefde met Tsjang Kaisjek en dat deze laatste geloofde dat de Sovjets geen vertrouwen hadden in de kansen van de Chinese communisten (12). Anderzijds was Roosevelt geïrriteerd door de lage strijdbaarheid van de Kwomintangtroepen en de sfeer van intriges die door Chungking waarde. "China paid something at Yalta for the excess of Machiavellism with which he had in the past tried to manipulate one 'barbarian' against another" stelt O.E. Clubb (13). Stalin kreeg zijn zin. T.V. Soong poogde voor Potsdam nog China's positie te verbeteren (14), Churchill (15) en Truman waren niet gelukkig met het akkoord, maar uiteraard wou Stalin hierop niet meer terugkomen.

Wanneer Truman op de eerste zitting van de conferentie van Potsdam voorstelt dat een raad van ministers van Buitenlandse Zaken een vredesconferentie dient voor te bereiden, moeten in zijn optiek ook Frankrijk en China vertegenwoordigd zijn. Stalin is hier uiteraard niet enthousiast over, omdat hij vreest dat de overeenkomst met Jalta opnieuw ter tafel zal komen. Churchill steunt Stalin omdat hij — niet ten onrechte — denkt dat de Chinese vertegenwoordiging zou kunnen neerkomen op een versterking van het Amerikaans standpunt : "Ich schlage vor,

die Aussenminister sollen die Frage prüfen, ob es vier oder fünf Mitglieder sein sollen..." (16). Het voorstel wordt aanvaard, het probleem verschoven.

China zou spoedig ook nog op een andere manier een heet hangijzer vormen op de internationale scène. Op de conferentie van Kairo (november 1943) was tussen Roosevelt, Tsjang Kaisjek en Churchill een "statement" uitgewerkt inzake de toekomstige geografische beperking van Japan. De gebieden die Japan op China veroverd had, zouden worden teruggeschonken. In de tekst is er sprake van Mantsjoerije, Formosa en de Pescadores Eilanden (17). Op 26 juli wordt in Potsdam de "Proclamation defining Terms for the Japanese Surrender" uitgevaardigd door de regeringshoofden van Groot-Brittannië en de Verenigde Staten en met de instemming van China. Hierin worden de termen waarin het verdrag van Kairo was gesteld bevestigd. Vlak voor de Sovjetunie Japan de oorlog verklaart, sluit ook dat land zich aan bij de proclamatie. Het punt is natuurlijk dat Formosa dat in 1895 door Japan was geannexeerd, door de vier Staten als een integreerend deel van China wordt erkend.

Zowel de Franse als de Nederlandse strijdkrachten waren in de Pacific van de kaart geveegd, het Britse leger werd elk initiatief ontnomen. In de gebieden die door de Japanners werden overgenomen konden deze aanvankelijk op de goodwill rekenen van de plaatselijke bevolking die de vage beloftes voor een latere autonomie voor waar aannam (cfr. Indonesië). Maar ook in Brits-Indië hadden de Japanse overwinningen in een eerste fase een positieve weerklank: het bleek dat de Europeanen niet zo onoverwinnelijk waren als ze zichzelf en de gekoloniseerden hadden voorggehouden. Grosso modo stonden de onafhankelijkheidsbewegingen er op de vooravond van de Japanse capitulatie beter voor dan in 1940. ~~De Europese koloniale machten wilden of konden echter de tekens aan de wand niet lezen. Meer zelfs, Groot-Brittannië dacht zijn invloedssfeer o.m. ten nadele van Nederland, te kunnen uitbreiden. De oorlog in de Stille Oceaan had er de Verenigde Staten op gewezen, dat het naast zijn Atlantische kust ook naar het Oosten uitkeek. Zeker vanaf het ogenblik dat de atoombom operationeel bleek te zijn, was het vóór de Verenigde Staten van belang de oorlog niet langer te laten aanslepen en als grote zonet enige overwinnaar uit de strijd te komen. De Verenigde Staten waren niet van plan zich te laten wegdrummen uit dat deel van de wereld. Dat er b.v. in China geen sprake kon zijn van een "status quo ante bellum" was voor alle betrokken partijen duidelijk. Op 10 augustus gaf het departement van oorlog aan Wedemeyer, de commandant van de "U.S.-forces~~

in the China Theatre" opdracht blijvend hulp te verlenen aan de nationalistes (18). De ganse problematiek van de toekomst van het Verre Oosten bleef in Potsdam onbesproken. Iedereen meende kaarten achter de hand te hebben en hoopte uit een open situatie de meeste voordelen te puren.

Waarschijnlijk veel vroeger dan de grootmachten hadden verwacht liep de situatie in het Verre Oosten uit de hand. De Chinese communisten slaagden er vrij snel in de Kwomintang op de knieën te krijgen en van het vasteland te verdrijven. Taiwan werd hun laatste toevluchtsoord, maar zonder de bescherming van de Amerikaanse zevende vloot zouden ze ook daar verslagen geworden zijn. Is Taiwan tot op heden een heet hangijzer gebleven, dan sloeg inzake Korea de "koude oorlog" om in een reële militaire confrontatie. Korea was sinds 1905 een Japans protectoraat en werd in 1910 ingelijfd. Op hogervermelde conferentie van Kaïro werd overeengekomen dat Korea onafhankelijk zou worden "te gepasten tijde" (19). Uit de kontekst kan worden afgeleid dat hiermee bedoeld wordt: na het beëindigen van de oorlog. Deze overeenkomst, waar zich de Sovjetunie bij aansloot werd zowel in Jalta als in Potsdam herhaald. Op 10 augustus 1945 trekt het Rode Leger Korea binnen. Wanneer de Verenigde Staten op 8 september hun troepen inzetten was de "Volksrepubliek Korea" reeds uitgeroepen. Dat was uiteraard niet naar de zin van de Verenigde Staten die op de conferentie van Moskou (december 1945) de onafhankelijkheid van een "ééngemaakt en soeverein Korea" nu pas na een periode van 5 jaar wilden zien (20).

Tegen de zin van de Sovjetunie werd het probleem versast naar de Algemene Vergadering van de UNO, waar de Verenigde Staten over een quasi-automatische meerderheid beschikten. Op 12 december 1948 wordt door de Algemene Vergadering (Resolutie 195, III) de legitimitieit van Zuid-Korea erkend, en wordt de demarcatielijn op de 38ste breedtegraad de "de facto" politieke grens. Op 25 juni breekt de Koreaanse oorlog uit. De Amerikaanse "containmentpolicy", die de Akkoorden van Kaïro, Jalta en Potsdam niet langer wenst te respecteren is daar in ruime mate voor verantwoordelijk.

* * *

Geen enkele conferentie kan waarborgen bieden voor een globale eeuwige vrede. Dit zou veronderstellen dat er geen belangenconflicten meer zijn (positieve definiëring), of dat zij door één mondiale macht belet worden aan de oppervlakte te komen

(negatieve definiëring). Wellicht hoopten miljoenen mensen tijdens de oorlog dat dit de laatste holocaust was in de geschiedenis: het blijft een nobel doch utopisch criterium om de resultaten van Potsdam te toetsen. Naarmate het einde van de oorlog in zicht kwam werden de Grote Drie er zich sterker van bewust dat hun negatieve eenheid — hun strijd tegen de as — een tijdelijk karakter bezat. Het heeft dus weinig zin na te speuren wie van de drie de eerste of beslissende stap zette naar wat later de "koude oorlog" werd genoemd.

Nieuwe thema's in verband met de Derde Wereld kwamen te Potsdam niet op tafel. Inzake de beginselakkoorden rond Syrië, Libanon, Iran, China en de Italiaanse gebieden die reeds vroeger werden genegotieerd, werd niets principieel gewijzigd. Zwart Afrika en Latijns Amerika stonden niet op de agenda, omdat het status-quo niet ter discussie werd gesteld. Voor wat Azië en Noord-Afrika aangaat werd de zaak opengelaten: elkeen had daaromtrent zijn eigen berekeningen. De dekolonisering in de jaren vijftig zou plaatsvinden in een klimaat van hernieuwde concurrentie tussen de grootmachten.

Voetnoten

1. Mee, C.: Potsdam. De verloren vrede. (Vert. Meeting at Potsdam); Elsevier, Brussel-Amsterdam, 1975, p. 23.
2. Mee, C.: Potsdam, o.c., p. 23.
3. Kum'A N'Dumbe III, A.: Hitler voulait l'Afrique. Les plans secrets pour une Afrique fasciste 1933-45; L'Hartmann, Paris, 1980.
4. Zie: Schumann, W. & Nestler L. Hrsg.: Weltherrschaft im Visier. Dokumente zu den Europa und Weltherrschaftsplänen des deutschen Imperialismus von der Jahrhundertwende bis Mai 1945; D.V.H., Berlin, 1975.
5. Ontwerp van geheim protocol toegevoegd aan "Agreement of the states of the three power pact, Germany, Italy and Japan on the one side, and the Soviet-Union on the other side"; in: Sondag, J.R. & J.S. Biddie (eds.): Nazi-Soviet relations, 1939-41: Documents for the Archives of German Foreign Office; Government Printing Office, Washington, 1948, p. 257.
6. Voor het verder verloop voor Eritrea zie: Habte-Selassie, B.: L'Erythrée et les Nations Unies; in: Le cas de l'Erythrée. Documents du Tribunal Permanent des Peuples de la Ligue internationale pour les droits et la libération des peuples — Sessions sur l'Erythrée, Milan 24-26 mai 1980; pp. 33-93; Bruxelles, 1981. Italië verwierf het voogdijschap over Italiaans Somaliland; zie Y.U.N., 1948-49; pp. 262-63. Libië verwierf de onafhankelijkheid na lange discussies in de V.N. op 1 januari 1952.
7. Tel. 8 nov. '42, A.A. Bonn, U.S.T.D., Nordafrika II 1942-43.
8. Fischer, A. (ed.): Teheran, Jalta, Potsdam. Die Sowjetischen Protokolle von den Kriegskonferenzen der "Grossen Drei", Verlag Wissenschaft und

- Politik, Köln, 1985, p. 295.
9. Fischer, A., o.c., p. 297.
10. Fischer, A., o.c., p. 298.
11. Wilber, D.N.: Iran : past and present. From monarchy to Islamic republic. Princeton Univ. Press, New Jersey, 1981 (9de ed.), p. 134 e.v.
12. U.S. Department of State, United States relations with China with special reference to the period 1944—49, Washington DC, 1949, p. 73.
13. Clubb, O.E., China-Russia. The great game. Columbia Univ. Press, New York, 1971, p. 339.
14. Zie Byrnes, J.F., "Cartes sur table", Morgan, Paris, 1947, p. 228 : "... we were not consulted but only asked to approve. This we did" schreef Churchill later. Churchill W. "The second world war", Vol. VI, Triumph & tragedy, Boston, 1953, p. 390.
16. Fisher, A., Teheran ..., op. cit., p. 209.
17. AJIL, off. doc. 1944, p. 8—9.
18. Dat ze een strikte neutraliteit dienden in acht te nemen in de burgeroorlog kon enkel een hersenspinsel zijn.
19. Zie : La Corée (IIIème Partie - Annexes) Notes et études des documents, No 864, 1948.
20. Zie : Charvin R.: La réunification de la Corée; Revue Belge de Droit international, 1978—79, pp. 5—39, p. 10 e.v.